

عوامل طراحی معماری مؤثر بر ارتقاء سرزندگی استفاده کنندگان در مساجد

حمیدرضا عظمتی^{1*}، سمیه پور باقر²، رضا پرویزی³، امیرحسین سام⁴*

1- استاد دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران. azemati@yahoo.com

2- دانشجوی دکترای معماری، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران.

somayeh.pourbagher@gmail.com

3- مربی و عضو هیئت علمی موسسه آموزش عالی دیلمان، لاهیجان، ایران. Parvizi1354@gmail.com

4- دانشجوی کارشناسی ارشد موسسه آموزش عالی دیلمان، لاهیجان، ایران. Amirhoseinsam69@gmail.com

چکیده

مسجد به عنوان اصلی ترین بنای عبادی مسلمانان از ابتدای شکل گیری اسلام دارای جایگاه ویژه ای بوده است و همواره مسلمانان به انجام فرایض دینی خود در مسجد سفارش می شده اند. مساجد علاوه بر کارکرد اصلی خود همواره به عنوان فضاهایی برای آموزش و کسب علم و محلی برای اجتماعات مردمی در مناسبت های مختلف بوده اند که به مرور زمان و با تغییرات سبک زندگی افراد در دوران معاصر و ظهور کاربری های متنوع در فضاهای معماری، ناخواسته حضور مردم در مساجد برای انجام امور مختلف کمرنگ شده است. لذا هدف از پژوهش حاضر شناسایی عوامل طراحی (کالبدی) مؤثر بر ارتقاء احساس سرزندگی استفاده کنندگان در مساجد می باشد به گونه ای که در کنار سایر ویژگی هایی که مبنای به کمال رسیدن سرزندگی و نشاط است، بتوان به وسیله محیط فیزیکی نیز استفاده کنندگان را به این سمت سوق داد. روش پژوهش، تحلیل محتوا بوده و مطالعات گسترده اسنادی و مصاحبه مبنای پژوهش می باشد. در انتها با استفاده از تحلیل محتوای مطالعات و مصاحبه های صورت گرفته، عوامل مؤثر و دارای اولویت استخراج و ارائه گردیده است. نتایج حاصل شده بیانگر این مطلب می باشد که در کنار کلیه عوامل مؤثر، عواملی همچون 1- ایجاد خلوت و سکوت، 2- هویت بخشی، 3- انعطاف پذیری و تنوع فضایی، 4- رعایت اصول پایداری و 5- ایجاد حس امنیت در افراد، دارای نقشی مؤثر و با اهمیت در ارتقاء حس سرزندگی استفاده کنندگان مساجد هستند و توجه به این اصول در طراحی مساجد گامی در راستای ارتقاء کیفیت محیط های عبادی خواهد بود.

واژه های کلیدی: [مسجد] [سرزندگی] [عوامل محیطی - کالبدی] [طراحی معماری مسجد]

1- مقدمه

در تمام طول تاریخ مساجد در شکل گیری شهرهای اسلامی به عنوان فضاهای عمومی مهم و مردمی، دارای عملکردهای متعدد اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و کالبدی بوده و در زندگی مردم نقش محوری داشته اند [1].

محمد سلیمانی تاکیوچی عضو جامعه ی قوم شناسی ژاپن معتقد است: مذهب بودا و مسیحیت علائق معنوی را از ماده جدا کرده انسان را به کناره گیری از جامعه ترغیب می کند. بعضی از فرقه های بودایی و مسیحی معبد ها و صومعه ها را در میان کوه ها و اماکن دور از دسترس بنا می کنند، اما در اسلام مساجد در قلب اجتماعات، در روستاها و شهرها بنا می شوند و نیایش با جماعت و در خدمت جامعه مورد تقدیر است [2].

عبادت در نگاه مسلمانان به اعمال خاصی محدود نمی شود و هر عملی که با نیت خدایی و با قصد قرب به او انجام شود عبادت محسوب می شود. از این رو انواع فعالیت هایی که ممکن است بتوانند توجیه مذهبی پیدا کنند به قلمرو مسجد راه پیدا می کنند. به همین دلیل معماری و فضای مسجد به گونه ای است که بتواند کارکردهای عبادی و اجتماعی گسترده داشته باشد. اما کدام کارکرد غلبه داشته باشد تابع شرایط اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است، که مسجد در آن قرار گرفته است [3].